

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ภาษาถิ่นหรือภาษาย่อย(dialect) คือ รูปแบบของภาษาที่ใช้ในส่วใดส่วหนึ่งของประเทศ (regional dialect) หรือกลุ่มที่อยู่ในชั้นสังคมหนึ่งๆ ซึ่งมีลักษณะบางประการในด้านศัพท์ ไวยากรณ์ และ/หรือการออกเสียงที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นที่ใช้ภาษาเดียวกัน (คำอธิบายศัพท์ในพจนานุกรมศัพท์ ภาษาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสถาน (อยู่ระหว่างการจัดพิมพ์)) ฉะนั้น ภาษาย่อยอาจหมายถึงภาษาย่อยของภาษามาตรฐานที่พูดในท้องถิ่นหนึ่งๆ ตัวอย่างเช่น ภาษาไทยถิ่นอีสาน คือ ภาษาย่อยของภาษาไทยที่พูดกันในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นต้น ภาษาย่อยยังอาจหมายถึง ภาษาย่อยของภาษาหนึ่งภาษาใดที่ไม่ใช่ภาษามาตรฐานของประเทศนั้นๆ เช่น ภาษาเขมรถิ่นไทย คือ ภาษาย่อยของภาษาเขมรที่พูดโดยชาวไทยเชื้อสายเขมรในประเทศไทย เป็นต้น ภาษาย่อยและภาษาถิ่นมีความหมายเดียวกัน เพียงแต่คำว่า ‘ถิ่น’ เน้นการใช้ในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งเป็นประเด็นสำคัญ

ในบรรดาภาษาถิ่นต่างๆ ที่พูดในท้องถิ่นอีสานนั้น ภาษาเขมรนับเป็นภาษาที่น่าสนใจ เนื่องจากมีประชากรไทยที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทยเป็นจำนวนมากกว่าล้านคนอาศัยกระจัดกระจายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกของประเทศไทย เช่น จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม อุบลราชธานี นครราชสีมา ปราจีนบุรี และฉะเชิงเทรา เป็นต้น ความรู้เกี่ยวกับผู้พูดภาษาเขมรถิ่นไทยและลักษณะภาษาเขมรถิ่นไทยจึงเป็นเรื่องสำคัญที่น่าจะได้มีการศึกษา (สุวิไล และอรวรรณ, 2539: 1)

ภาษาเขมรถิ่นไทยที่พูดในจังหวัดสุรินทร์ หมายถึง ภาษาเขมรที่ใช้พูดเป็นภาษาพื้นบ้านของประชากรไทยเชื้อสายเขมรในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ในการประชุมเมื่อเดือนเมษายน 2530 เดือนพฤษภาคม 2531 และเดือนมีนาคม 2532 ณ จังหวัดสุรินทร์ ได้มีการสร้างระบบการเขียนภาษาเขมรถิ่นไทยโดยใช้อักษรไทย ซึ่งใช้สำเนียงในตัวเมืองสุรินทร์เป็นหลักเกณฑ์ในการเขียน (คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544: 82)

ในแถบอีสานใต้ คือ บริเวณจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ มีคนไทยที่พูดภาษาเขมรเป็นภาษาแม่ไม่ต่ำกว่า 800 หมู่บ้าน (1,311,837 คน) เนื่องจากเขตแดนมีอาณาเขตเชื่อมอยู่กับประเทศกัมพูชา และประชาชนได้เคยติดต่อไปมาหาสู่กันแต่โบราณ คนไทยที่พูดภาษาเขมรในถิ่นอีสานใต้เรียกตนเองว่า ขแมร์เลอ แปลว่า เขมรบน หรือเขมรสูง (สงบ, 2529: 181) ที่เรียกว่า เขมรสูง เนื่องจากตามสภาพภูมิศาสตร์แล้ว “อีสาน หรือที่ราบสูงโคราช” ทางด้านทิศตะวันตก มีเทือกเขาเพชรบูรณ์ และคงพญาเย็น ทางทิศใต้มีเทือกเขาพนมดงรัก ทำให้พื้นที่ลาดเอียงไปทางตะวันออกจนถึงแม่น้ำโขงตอนกลางของภูมิภาคมีเทือกเขาภูพานพาดกลาง แบ่งที่ราบสูงอีสาน ออกเป็น 2 ส่วน เรียกพื้นที่ตอนบนว่า “แอ่งสกลนคร” หรือ “เขมรสูง” คือ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง ชี และแม่น้ำมูลครอบคลุมไปจนถึงอุบลราชธานี ที่ราบสูงโบเวนและจำปาสักในลาว เรียกพื้นที่อีกแอ่งหนึ่งว่า “แอ่งโคราช” หรือ “เขมรต่ำ” ตั้งแต่เมืองพิมายไปจนถึงประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน

เขตการศึกษา 11 เป็นเขตการศึกษาที่มีปัญหาทางภาษาในระดับสูง โดยเฉพาะในจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ (ณรงค์ฤทธิ์, 2531: 2 อ้างถึงใน กรมการจัดทำหนังสือสุรินทร์, 2520) จังหวัดสุรินทร์นั้นมีประชาชนที่พูดภาษาเขมรเป็นภาษาแม่มากที่สุดในแถบนี้ สุรินทร์เป็นจังหวัดที่ชายแดนติดต่อกับประเทศกัมพูชา มีความยาวตามแนวชายแดนประมาณ 90 กิโลเมตร ประชาชนส่วนมากเป็นเชื้อชาติไทย ภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารในท้องถิ่นสุรินทร์ได้แก่ เขมร ลาว ส่วย เป็นต้น เมื่อเข้าเรียนหนังสือซึ่งใช้ภาษาไทยมาตรฐานเป็นสื่อการเรียนการสอน เด็กจะมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียนภาษาไทยมาก (ณรงค์ฤทธิ์, 2531: 3)

จากประสบการณ์ ผู้วิจัยได้สังเกตว่า เด็กที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทยเป็นภาษาแม่จัดว่าเป็นผู้พูดทวิภาษา (bilingual) คือ พูดภาษาเขมรถิ่นไทยในสภาพแวดล้อมที่ไม่เป็นทางการ เช่น พูดกับครอบครัว หรือญาติพี่น้องและพูดภาษาไทยกลางในสภาพแวดล้อมที่เป็นทางการ เช่น พูดกับคุณครูในโรงเรียน เด็กเหล่านี้เวลาออกเสียงภาษาไทยกลางโดยเฉพาะเสียงวรรณยุกต์ มีความแตกต่างไปจากผู้พูดภาษาไทยกลางอยู่บ้าง เนื่องจากภาษาเขมรนั้นไม่มีวรรณยุกต์ ดังที่ Richard and Sampson (1974: 3) กล่าวว่า ประโยคในภาษาที่สองอาจแสดงถึงการแทรกแซงของภาษาแม่ แม้เด็กจะเข้าโรงเรียนเรียนภาษาไทยแล้วแต่ก็ยังได้รับอิทธิพลจากภาษาแม่อยู่ และยังเป็นสิ่งที่สังเกตอีกว่าปัญหาที่เด่นชัดด้านการออกเสียงภาษาไทยคือเรื่องวรรณยุกต์ เนื่องจาก วรรณยุกต์เป็นระดับเสียงสูงต่ำที่ทำให้ความหมายของคำต่างกัน โดยเฉพาะในภาษาไทยถ้าออกเสียงวรรณยุกต์ผิดไปก็จะความหมายไปเป็นคำอื่นได้ (วิไลลักษณ์, 2543: 1) ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีวรรณยุกต์เป็นตัวกำหนดความหมายซึ่งต่างจากภาษาเขมรที่ไม่มีเสียงวรรณยุกต์ ดังนั้น วรรณยุกต์จึงสำคัญมากในภาษาไทย การออกเสียงวรรณยุกต์ให้ถูกต้องยังเป็นสิ่งสำคัญ เพราะถ้าออกเสียงผิดไปความหมายที่จะสื่อก็เปลี่ยนไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเสียงวรรณยุกต์ไทยมาตรฐานในคำเดี่ยวที่พูดโดยเด็กไทยเชื้อสายเขมรที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ในเชิงกลศาสตร์
2. เพื่อเปรียบเทียบเสียงวรรณยุกต์ไทยมาตรฐานของเด็กไทยเชื้อสายเขมรที่พูดภาษาเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์กับเด็กกรุงเทพฯ ที่พูดภาษาไทยเป็นภาษาแม่ในวัยเดียวกันในเชิงกลศาสตร์

สมมุติฐาน

1. คนไทยเชื้อสายเขมรที่พูดภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ จะออกเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยมาตรฐานต่างกับคนกรุงเทพมหานคร
2. เพศและวัยของผู้พูดเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการออกเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยมาตรฐานของคนไทยเชื้อสายเขมรในจังหวัดสุรินทร์

ขอบเขตการวิจัย

ลักษณะทางศาสตร์ของวรรณยุกต์อาจแตกต่างกันตาม บริบทการใช้ เพศ วัย และ ภูมิภาคของผู้พูด งานวิจัยเรื่องนี้จึงศึกษาเสียงวรรณยุกต์ทั้งห้าในภาษาไทยมาตรฐานจาก คำพยางค์เดี่ยวที่พูดโดยคนไทยที่พูดภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์เป็นภาษาแม่ที่อาศัยอยู่ในตำบลนาบัว ตำบลแกใหญ่ และคนกรุงเทพฯ ทั้งเพศชายและหญิง โดยดูจากส่วนประกอบ ดังนี้

1. ลักษณะคำที่ใช้ในการทดสอบ

คำที่ใช้ในการทดสอบเป็นคำพยางค์เดี่ยว ชุดคำทดสอบเสียงวรรณยุกต์ ประกอบด้วย ชุดพยางค์ภาษาไทยมาตรฐานและชุดพยางค์คำยืมจากภาษาเขมร เนื่องจากภาษาไทยที่คนไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์ใช้ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่น เช่น ภาษาอีสาน ชุดทดสอบพยางค์ต่างๆ จึงใช้ได้โดยไม่มีผลกระทบกับวรรณยุกต์ ในเรื่องคำทดสอบนี้ถ้าเด็กไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์พูดภาษาไทยถิ่นอาจมีปัญหาในการเก็บข้อมูลได้ แต่ภาษาไทยที่เด็กไทยเชื้อสายเขมรใช้เป็นภาษาไทยมาตรฐานที่พูดในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งผู้วิจัยเข้าไปทำการทดสอบเก็บข้อมูลขณะเด็กนักเรียนอยู่ที่โรงเรียนซึ่งสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเป็นการพูดภาษาไทยมาตรฐาน

1.1 ชุดพยางค์ภาษาไทยมาตรฐานประกอบด้วย

ชุดพยางค์เสียงวรรณยุกต์ทั้งห้า ได้แก่ คำว่า คา [k^ha:] ข่า [k^haː] คำ [k^h:a] คำ [k^hːa:] ขา [k^ha:] ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายครบทั้งห้าเสียงวรรณยุกต์และเพื่อให้ได้เสียงวรรณยุกต์ที่เป็นธรรมชาติ ผู้วิจัยจะนำรูปภาพให้ผู้บอกภาษาดูแล้วทายภาพนั้น ได้แก่ ภาพหลังคา ภาพขา ภาพคนฆ่าหมู ภาพแม่ค้า ภาพขา (รูปภาพผนวกที่ 1- 5 ตามลำดับ) เนื่องจากภาษาไทยที่คนไทยเชื้อสายเขมรสุรินทร์ใช้ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นเช่น ภาษาอีสาน ชุดทดสอบพยางค์นี้จึงใช้ได้โดยไม่มีผลกระทบกับวรรณยุกต์

ชุดพยางค์เป็นและพยางค์ตายได้แก่ ขัด [k^hat] ขาด [k^ha:t] คัด [k^hat] คาด [k^ha:t] ผู้วิจัยจะนำรูปภาพให้ผู้บอกภาษาดูแล้วทายภาพนั้น ได้แก่ ภาพเข็มขัด ภาพกระดาดขาด ภาพคัดลายมือ และภาพที่ขาดผม (รูปภาพผนวกที่ 6-9 ตามลำดับ)

1.2 ชุดพยางค์เพื่อทดสอบว่ามีการออกเสียงเหมือนภาษาเขมรหรือไม่ โดยใช้คำควบกล้ำ 3 แบบ และคำที่มีการลงท้ายด้วยพยัญชนะที่เป็นเสียงท้ายในภาษาเขมร

ตารางที่ 1.1 ชุดพยางค์เพื่อทดสอบซึ่งประกอบด้วยคำยืมภาษาเขมรในไทยใช้ทดสอบว่ามีการออกเสียงต่างจากภาษาไทยมาตรฐานหรือไม่

รูปแบบควบกล้ำใน ภาษาเขมรต้นฉบับ	C ₁ คือ เสียง	C ₂ คือ เสียง	คำทดสอบ (คำยืมภาษาไทย)
1. C ₁ C ₂	[p, t, c, k, ʔ, f, s]	[p, p ^h , t, t ^h , c, c ^h , k, k ^h , b, d, m, n, ɲ, ɳ, r, l, s, w, j]	จมุก [tɕamuːk] เทียบกับ น้ำมุก [nuːk] แปลก [plɛːk] เทียบกับแลก [lɛːk]
2. C ₁ C ₂	[p ^h , t ^h , c ^h , k ^h , h]	[p, p ^h , t, c, k, b, d, m, n, ɲ, ɳ, r, l, s, w, j]	ขนม [kʰanɔm] เทียบกับนม [nom] ฉลาด [tɕʰalaːt] เทียบ กับลาด [laːt]
3. C ₁ C ₂	[p, t, c, k, ʔ, f, s]	[m, l]	สมอง [samɔːŋ] เทียบกับมอง [moːŋ] ถลอก [tʰalɔːk] เทียบกับลอก [lɔːk]

ที่มา: สุวิไล และอรรณพ (2539)

จากตารางที่ 1.1 เนื่องจากอักษรนำมีส่วนทำให้วรรณยุกต์ของพยางค์นั้นเปลี่ยนไป เช่น คำว่า “มุก [muːk]” เป็นเสียงวรรณยุกต์สูงตก แต่เมื่อเติมอักษรนำ “จ[tɕ]” เป็น “จมุก[tɕamuːk]” สามารถทำให้เสียงวรรณยุกต์สูงตกเปลี่ยนเป็นวรรณยุกต์ต่ำได้ งานวิจัยชิ้นนี้จึงสร้างชุดพยางค์ทดสอบนี้ขึ้นมา เพื่อศึกษาว่าเด็กไทยเชื้อสายเขมรจะออกเสียงวรรณยุกต์ไทยคู่พยางค์ที่มีควบกล้ำ และไม่มีควบกล้ำได้ถูกต้องหรือไม่ ตัวอย่างเช่น เมื่อออกเสียง “จมุก[tɕamuːk]” ซึ่งเป็นวรรณยุกต์ต่ำ แล้วต่อมาให้ออกเสียงคำว่า “มุก[muːk]” ซึ่งเป็นวรรณยุกต์สูงตกจะออกเป็น [muːk] วรรณยุกต์ต่ำ ด้วยหรือไม่ ในทางกลับกัน เมื่อออกเสียงคำว่า “มุก[muːk]” ซึ่งเป็นวรรณยุกต์สูงตกก่อนแล้ว ต่อมาให้ออกเสียงคำว่า “จมุก[tɕamuːk]” จะออกเป็นเสียงวรรณยุกต์สูงตกเป็น [tɕamuːk] หรือไม่

งานวิจัยชิ้นนี้มีการทดสอบการออกเสียงคำที่มีการลงท้ายด้วยพยัญชนะที่เป็นเสียงท้ายในภาษาเขมร แต่ไม่มีในภาษาไทยด้วย เพื่อดูว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนไทยเชื้อสายเขมรจะออกเสียงท้ายในคำเหล่านี้ตามภาษาเขมรหรือภาษาไทย ซึ่งอาจมีผลต่อเสียงวรรณยุกต์ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1.2 การทำสอบการออกเสียงคำที่มีการลงท้ายด้วยพยัญชนะที่เป็นเสียงท้ายในภาษาเขมร แต่ไม่มีในภาษาไทย

เสียงท้าย	คำทดสอบ	
	อ่านตามภาษาไทย	อ่านตามภาษาเขมร
[r]	อังคาร [aŋk ^h a:n] อาหาร [a:hā:n]	อังคาร [aŋk ^h a:r] อาหาร[a:hā:r]
[l]	รัฐบาล [rat ^h aba:n] พาด [p ^h a:n]	รัฐบาล [rat ^h aba:l] พาด [p ^h a:l]
[h]	สิงห์ [sɪŋh]	สิงห์ [sɪŋh]
[s]	ประเทศ [prate:t] กระดาษ [krada:t]	ประเทศ [prate:s] กระดาษ [krada:s]

ผู้วิจัยจะนำรูปภาพให้ผู้บอกภาษาคุณแล้วทายภาพนั้น เช่น ภาพจมูก ภาพขนม และบอกใบ้ให้กลุ่มทดลองทายคำศัพท์ เช่น อะไรตรงข้ามกับโง่ คำตอบ คือ “ฉลาด” ซึ่งเป็นคำทดสอบ

2. พื้นที่ทำการเก็บข้อมูล จำกัดเฉพาะ โรงเรียนในอำเภอเมืองจังหวัดสุรินทร์ และโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในกรุงเทพฯ

เนื่องจากในการศึกษานำร่องที่ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากพื้นที่ต่างๆ คือ ในจังหวัดสุรินทร์ ที่ตำบลนาบัว อำเภอเมือง ตำบลแกใหญ่ อำเภอเมือง และตำบลในเมืองอำเภอเมือง แล้วนำมาวิเคราะห์ผลดูคร่าวๆ จึงได้ข้อสรุปว่าควรเลือกเก็บข้อมูลจากพื้นที่ดังต่อไปนี้

2.1 ตำบลนาบัว อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เลือกเก็บข้อมูลที่โรงเรียนศรีโพธิ์สมันต์ เนื่องจากมีเด็กนักเรียนที่พูดภาษาเขมรได้จำนวนมากและผู้ปกครองเด็กส่วนใหญ่ก็มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

2.2 ตำบลแกใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เลือกเก็บข้อมูลที่โรงเรียนบ้านแกใหญ่ เนื่องจากมีเด็กนักเรียนที่พูดภาษาเขมรได้จำนวนมากและผู้ปกครองเด็กส่วนใหญ่ก็มีภูมิลำเนาอยู่ใน อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

2.3 กรุงเทพฯ เลือกเก็บข้อมูลที่โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เนื่องจากเด็กนักเรียนส่วนใหญ่เป็นคนกรุงเทพฯ โดยกำเนิดและมีผู้ปกครองเป็นคนกรุงเทพฯ เช่นกัน

3. ผู้บอกภาษา

3.1 วยของผู้บอกภาษาแบ่งเป็น 2 วย คือ

กลุ่มที่ 1 อายุ 6-7 ปี (เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาตอนต้น)

กลุ่มที่ 2 อายุ 17-18 ปี (เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย)

สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้บอกภาษาเหล่านี้ เนื่องจากกลุ่มแรกคือกลุ่มที่พูด ภาษาเขมรเป็นภาษาแม่และเพิ่งจะเริ่มเรียนภาษาไทยอย่างเป็นทางการในโรงเรียน และกลุ่มที่สอง คือกลุ่มที่เรียนปีสุดท้ายของระบบโรงเรียน ซึ่งน่าจะให้เห็นความแตกต่างได้ชัดเจนด้านการออก เสียงและผลสัมฤทธิ์ในการเรียนภาษาไทยในเรื่องวรรณยุกต์ว่าเด็กที่เรียนปีสุดท้ายในชั้น มัธยมศึกษาสามารถออกเสียงวรรณยุกต์ไทยได้ชัดเจนหรือไม่อย่างไร

3.2 จำนวนผู้บอกภาษา ผู้วิจัยจะทำการศึกษาผู้บอกภาษาทั้งหมด 60 คน โดยคัดเลือก จำนวนกลุ่มตัวอย่างจาก 10% ของจำนวนนักเรียนทั้งหมดในสายชั้นนั้น ซึ่งจำนวนนี้เป็นจำนวนที่ เหมาะสมที่สุดจากที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลนำร่องมา จำนวนผู้บอกภาษาแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้บอกภาษาจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- ระดับประถมศึกษาตอนต้น ชาย 10 คนและหญิง 10 คน (นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 มีประมาณ 200 คน)

กลุ่มที่ 2 ผู้บอกภาษาจากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ชาย 10 คนและหญิง 10 คน (นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีประมาณ 200 คน)

กลุ่มที่ 3 ผู้บอกภาษาจากโรงเรียนบ้านแกใหญ่

- ระดับประถมศึกษาตอนต้น ชาย 5 คนและหญิง 5 คน (นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีประมาณ 100 คน)

กลุ่มที่ 4 ผู้บอกภาษาจากโรงเรียนศรีโพธิ์หมันด์

- ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ชาย 5 คนและหญิง 5 คน (นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีประมาณ 100 คน)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการเปรียบเทียบเสียงวรรณยุกต์และสาเหตุการออกเสียงต่าง
2. แนวทางการสอนวรรณยุกต์ภาษาไทยมาตรฐานให้กับคนไทยเชื้อสายเขมรผู้พูดทวิภาษาในจังหวัดสุรินทร์
3. แนวทางการสอนวรรณยุกต์ภาษาไทยมาตรฐานให้กับผู้พูดทวิภาษาประยุกต์ใช้
ในจังหวัดอื่นๆ

นิยามศัพท์

ภาษาถิ่น หรือ ภาษาย่อย (dialect) หมายถึง รูปแบบของภาษาที่ใช้ในส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศ (regional dialect) หรือกลุ่มที่อยู่ในชั้นสังคมต่างๆ ซึ่งมีลักษณะบางประการในด้านศัพท์ ไวยากรณ์ และ/หรือการออกเสียงที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นที่ใช้ภาษาเดียวกัน ภาษาย่อยย่อมมีสำเนียงเฉพาะ ภาษาย่อยแบบหนึ่งอาจได้รับการยอมรับและมีสถานภาพสูงขึ้นจนกลายเป็นภาษามาตรฐานของประเทศ (คำอธิบายศัพท์ในพจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสถาน (อยู่ระหว่างการจัดพิมพ์))

ภาษาเขมรถิ่นไทย ในงานวิจัยนี้หมายถึงเฉพาะภาษาเขมรที่พูดในประเทศไทย ในการประชุมการพัฒนาระบบตัวเขียนด้วยภาษาเขมรท้องถิ่นด้วยตัวอักษรไทยเมื่อปี พ.ศ. 2531 2532 และ 2533 ที่ประชุมซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการท้องถิ่น นักพัฒนา นักภาษาศาสตร์และประชาชนที่สนใจ ได้เสนอให้ตั้งชื่อภาษาเขมรที่พูดในประเทศไทยว่า “ภาษาเขมรถิ่นไทย”

ภาษามาตรฐาน (standard language) ได้แก่ ภาษาย่อยซึ่งผู้มีฐานะในสังคมระดับกลาง-สูง และผู้มีการศึกษาไม่ว่าจะอยู่ที่ใดใช้พูดกัน นอกจากนี้ภาษามาตรฐานยังใช้เป็นทางการ ดังนั้นจึงเปลี่ยนสภาพจากภาษาถิ่นเป็นภาษามาตรฐาน ด้วยเหตุผลสืบเนื่องมาจากกลุ่มคนที่พูดซึ่งมีบทบาทสำคัญในสังคมเช่น เป็นนักการศึกษา นักการธนาคาร นักการเมือง ครูอาจารย์และผู้มีความรู้หรือมีฐานะทางการเงินสูง (วิสมัย, 2528: 97)

ภาษาที่สอง (second language) หมายถึง ภาษาที่เรียนรู้หลังจากภาษาแม่ซึ่งอาจเป็นภาษาที่สามหรือสี่ก็ได้ (Ellis, 1997: 3)

ภาษาแม่ (mother tongue, first language or native language) หมายถึง ภาษาแรกที่รับโดยธรรมชาติ ซึ่งคนๆ หนึ่งอาจมีภาษาแม่ได้หลายภาษา

ผู้พูดภาษาแม่ (native speakers) หมายถึง ผู้ที่รับและพูดภาษานั้นๆ เป็นภาษาแรก

ผู้พูดทวิภาษา (bilingual speakers) หมายถึง ผู้ที่พูดได้สองภาษาโดยมีสัมพันธะทางภาษาและความคล่องในการใช้ภาษาเท่าๆ กันเหมือนมีภาษาแม่สองภาษา